

Jasna Hrnčić*

*Univerzitet u Beogradu
Fakultet političkih nauka*

Andrijana Radoičić

Udruženje građana 'Atina'

Analiza prakse predlaganja sudu vaspitnog naloga ili vaspitne mere od strane centara za socijalni rad**

Apstrakt

Iako po zakonu nisu obavezni, centri za socijalni rad (CSR) u okviru nalaza i mišljenja, koja dostavljaju sudu tokom pripremnog postupka za maloletnike u krivičnom postupku, neretko daju i predlog vaspitne mere/naloga. Cilj rada je analiza raširenosti, zakonske zasnovanosti i svrshodnosti ove prakse u smislu najboljeg interesa korisnika. Istraživanjem je obuhvaćeno 30 slučajno izabranih nalaza i mišljenja koje je jedan CSR dostavljao sudu tokom 14 meseci. Pokazalo se da je predlog vaspitnog naloga/mere deo svih analiziranih slučajeva, ali da nijedan nije zasnovan na svim zakonom propisanim elementima u smislu nepotpune procene ili potpunog izostajanja opisa antisocijalnog ponašanja, pobuda za krivično delo i ponašanja posle izvršenja. Dobijena visoka proporcija predloga sudskog ukora i obustave postupka i njihova nepovezanost sa težinom i hronicitetom antisocijalnog ponašanja, niti sa visokorizičnim karakteristikama ličnosti, ponašanja, okolnosti i sredine maloletnika, sugerišu da predlaganje mere/naloga nije uvek radi najboljeg interesa korisnika. Nalazi su diskutovani i date preporuke za unapređenje prakse.

---

* jhrncic@gmail.com

** Ovaj rad rezultat je rada na projektu „Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnosti socijalne intervencije”, broj 47011, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Cljučne reči:

maloletnička delinkvencija, krivični postupak, sukob interesa, sudski ukor, obustava postupka

UVOD

Neprikladno, društveno neprikladno, devijantno ili antisocijalno ponašanje dece i mladih postaje prestupništvo ili delinkvencija ukoliko se ovim ponašanjem krše društvene norme. Delinkvencija u užem smislu podrazumeva činjenje krivičnih dela, kako su ona definisana važećim državnim zakonodavstvom. Krivični zakonik Republike Srbije definiše krivično delo kao „... ono delo koje je zakonom predviđeno kao krivično delo, koje je protivpravno i koje je krivljeno”.¹ Sankcionisanje delinkvencije dece i mladih se razlikuje od sankcionisanja odraslih tako da izostaje kazna za decu koja se smatraju krivično neodgovornima (ispod uzrasta krivične odgovornosti), dok su sankcije za maloletne učiniocima koji se smatraju krivično odgovornim blaže i imaju naglasak na blagovremenom vaspitavanju i pomoći.² Maloletnička delinkvencija u užem smislu podrazumeva u našem zakonodavstvu činjenje krivičnih dela od strane lica „... koje je u vreme izvršenja krivičnog dela navršilo četrnaest, a nije navršilo osamnaest godina”³.

Društvena reakcija na delinkvenciju maloletnika zavisi od težine samog krivičnog dela, rizika za razvijanje antisocijalnog ponašanja u odrasloj dobi i mogućnosti prevencije ovakvog ishoda. Sankcije imaju za cilj uticanje na razvoj maloletnika na način koji će prevenirati recidiv i podstaći njegovu integraciju u zajednicu. Pri njihovom određivanju ličnosti učinioca, njegove lične i socijalne prilike, kao i okolnosti krivičnog dela mogu imati veći značaj od samog dela i njegovih zakonskih elemenata.^{4,5} Naglasak je na pravovremenom

---

¹ „Krivični zakonik Republike Srbije”, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/12, 104/13, Čl. 14, st. 1.

² Jasna Hrnčić, „Prestupništvo mladih: rizici, tokovi, ishodi”, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2009, 203 str.

³ Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica”, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, Čl. 3, st. 1.

⁴ „Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica”, nav. delo, Čl. 10.

⁵ Snežana Soković, „Kriterijumi izbora vaspitne mere”, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 2011, Vol. 49, br. 2–3, str. 122.

reagovanju, u kome je krivično delo mlade osobe pokazatelj dubljih problema i nepovoljnih okolnosti.

Centar za socijalni rad (u daljem tekstu CSR) kao ustanova socijalne zaštite i organ starateljstva ima značajnu ulogu kako u prevenciji ponašanja, koje dovodi do maloletničke delinkvencije, tako i u preduzimanju koraka kada do ovakvog ponašanja dođe. Normativni okvir postupanja centra za socijalni rad u o ovoj oblasti uključuje Zakon o socijalnoj zaštiti⁶, Porodični zakon⁷, Pravilnik o organizaciji, normativima i standardima rada centra za socijalni rad⁸, Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica⁹ i Pravilnik o izvršenju vaspitnih mera posebnih obaveza¹⁰. Javna ovlašćenja CSR-a u odnosu na decu i mlade u sukobu sa zakonom su pojašnjena u Pravilniku o organizaciji, normativima i standardima rada centra za socijalni rad¹¹.

CSR se bavi čitavim spektrom mera i usluga koje se odnose na decu i mlade u riziku za početak, nastavak i eskalaciju delinkventnog ponašanja. Bavi se prevencijom i ranom detekcijom mladih koji se nalaze u riziku za ispoljavanje antisocijalnog ponašanja, u okviru čega procenjuje njihove potrebe i snage, sprovodi postupke i odlučuje o korišćenju usluga socijalne zaštite, pokreće i razvija preventivne i druge programe koji doprinose zadovoljavanju njihovih potreba i sprečavanju maloletničke delinkvencije¹² i inicira i podstiče međusektorsku saradnju sa drugim partnerima u ovoj oblasti u okviru zdravstva, obrazovanja, pravosuđa, policije i sektora civilnog društva¹³. Osim toga, CSR je primarna institucija za zaštitu, podršku i upućivanje na relevantne usluge krivično neodgovorne dece u sukobu sa zakonom.

---

⁶ „Zakon o socijalnoj zaštiti”, *Službeni glasnik RS*, br. 24/11.

⁷ „Porodični zakon”, *Službeni glasnik RS*, br. 18/2005, 72/2011 – dr. zakon i 6/2015.

⁸ „Pravilnik o organizaciji, normativima i standardima rada centra za socijalni rad”, *Službeni glasnik RS*, br. 59/2008, 37/2010, 39/2011 – dr. pravilnik i 1/2012 – dr. pravilnik.

⁹ „Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica”, nav. delo.

¹⁰ „Pravilnik o izvršenju vaspitnih mera posebnih obaveza”, *Službeni glasnik RS*, br. 94/2006.

¹¹ „Pravilnik o organizaciji, normativima i standardima rada centra za socijalni rad”, nav. delo.

¹² „Zakon o socijalnoj zaštiti”, nav. delo, Čl. 120 i 121.

¹³ „Pravilnik o izvršenju vaspitnih mera posebnih obaveza”, nav. delo, Čl. 51, Čl. 60.

CSR takođe „... preduzima propisane mere, učestvuje u sudskim i drugim postupcima”.¹⁴ Rad u CSR-u sa maloletnicima, za koje postoji sumnja da su počinili prekršajno ili krivično delo ili ispoljili neki drugi vid neprilagođenog ponašanja, najčešće započinje inicijalnim aktom u kojem se organu starateljstva obraća policija, tužilaštvo, sud ili školska ustanova, kao i druga zainteresovana lica. Otvaranjem predmeta počinje rad na zaštiti korisnika koji najčešće uključuje: razgovor sa maloletnikom i njegovim roditeljima, formulisanje početne procene, po potrebi obraćanje drugim ustanovama ili održavanje konferencija slučaja, sačinjavanje individualnog plana mera i usluga, po potrebi pisanje nalaza i mišljenja i upućivanje drugim ustanovama, monitoring, ponovni pregled i evaluacija plana mera i usluga.¹⁵

CSR ima obavezu da zastupa i štiti maloletnika koji je osumnjičen, okrivljen ili optužen za krivično delo, kao i da tokom pripremnog postupka da sudu svoje mišljenje o ličnosti, ponašanju i sredini u kojoj maloletnik živi.¹⁶ Nakon sprovedenog postupka u CSR-u i upućivanja sudu nalaza i mišljenja o individualnim karakteristikama i porodičnim, zdravstvenim, obrazovnim i drugim prilikama maloletnika, voditelj slučaja kao predstavnik CSR-a učestvuje na sednici veća za maloletnike ili glavnom pretresu¹⁷, gde ima pravo da postavlja dodatna pitanja maloletniku i njegovim roditeljima, ali i da se izjasni o prethodno upućenom nalazu i mišljenju, dopuni ga ili izmeni ukoliko proceni da je neophodno ili u interesu maloletnika. Izrečene vaspitne mere koje se realizuju u zajednici tokom nekog vremena (dakle sve vaspitne mere osim sudskog ukora i mera koje se sprovode u zavodu ili drugoj ustanovi) prosleđuje se CSR-u kao organu starateljstva, koji je u obavezi da svakih šest meseci dostavlja sudu i javnom tužiocu za maloletnike izveštaj o toku izvršenja ostalih vaspitnih mera¹⁸. Aktivnosti organa starateljstva, zavisno od konkretne vaspitne mere, mogu imati raspon od izveštavanja (npr. pojačan nadzor roditelja), preko upućivanja na druge usluge i nadzora (npr. posebne obaveze) do sprovođenja mere (npr. pojačan nadzor od strane organa starateljstva).¹⁹

U ovom postupku, predlog vaspitnog naloga ili mere ne predstavlja zakonski obavezan deo nalaza i mišljenja koje organ starateljstva upućuje sudu

¹⁴ „Zakon o socijalnoj zaštiti”, nav. delo, Čl. 120, tačka 3.

¹⁵ „Pravilnik o organizaciji, normativima i standardima rada centra za socijalni rad”, nav. delo, Čl. 55 do 58.

¹⁶ „Zakon o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica”, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, Čl. 64, st. 1 i 3.

¹⁷ Isto, Čl. 73, st. 3. i Čl. 74, st. 2.

¹⁸ Isto, Čl. 84, st. 2.

¹⁹ „Pravilnik o organizaciji, normativima i standardima rada centra za socijalni rad”, nav. delo, Član 4, st. 2, tačke 7–20.

ili tužilaštvu. Pravilnikom o organizaciji, normativima i standardima rada centra za socijalni rad²⁰ predviđa se da CSR „sarađuje sa javnim tužiocem, odnosno sudijom za maloletnike u izboru i primeni vaspitnih naloga”²¹ i „dostavlja mišljenje sudu pred kojim se vodi krivični postupak protiv maloletnika u pogledu činjenica koje se odnose na uzrast maloletnika, činjenica potrebnih za ocenu njegove zrelosti, ispituje sredinu u kojoj i prilike pod kojima maloletnik živi i druge okolnosti koje se tiču njegove ličnosti i ponašanja”²². Procena zrelosti ima za cilj pre svega procenu sposobnosti mlade osobe da shvati značenje svog dela u društvenom kontekstu i njegove posledice za žrtvu.²³ Javni tužilac može sam da uputi na izvršenje prva tri vaspitna naloga, a za ostale vaspitne naloge i mere daje predlog sudu, koji na osnovu raspoloživih podataka i zakonskih regulativa donosi rešenje ili presudu; zakon ne predviđa da organ starateljstva daje predlog vaspitne mere ili naloga. Ipak, CSR je u dugogodišnjoj praksi dostavljao sudu, uz nalaz i mišljenje, i predlog vaspitne mere pa se i bez zakonske obaveze ovaj način rada ustalio. Obradović navodi „... da pojedini centri ne postupaju u smislu Čl. 64. Zakona o maloletnicima jer i dalje dostavljaju predlog umesto mišljenja. Posledica takvog izveštaja je da branioci u žalbama navode da centri za socijalni rad presuđuju”²⁴. Sa druge strane, registrovana je praksa suda da tokom pripremnog postupka upućuje zahtev organu starateljstva da dostavi nalaz i mišljenje koji ne obuhvata samo elemente predviđene Članom 64 Zakona o maloletnicima²⁵, već i predlog najadekvatnije vaspitne mere/naloga. I na sednici veća ili glavnom pretresu uobičajeno je da predstavnik organa starateljstva, pored branioca i javnog tužioca, usmeno daje predlog najcelishodnije mere za maloletnika, pri čemu može ostati pri prethodnom predlogu napisanom u okviru nalaza i mišljenja, ili može dati novi predlog, uz usmeno obrazloženje promene odluke. U novijoj praksi CSR-a postoji tendencija da se na kraju nalaza i mišljenja, umesto uobičajenog predloga vaspitnog naloga ili mere, napiše: „O predlogu vaspitnog

---

²⁰ „Pravilnik o organizaciji, normativima i standardima rada centra za socijalni rad”, nav. delo.

²¹ Isto, Čl. 4, st. 2, tačka 7.

²² Isto, Čl. 4. st. 2, tačka 11.

²³ Snežana Soković, „Kriterijumi izricanja vaspitne mere”, nav. delo, str. 121.

²⁴ Dragan Obradović, „Postupanje službenih lica prema maloletnim učiniocima krivičnih dela u sistemu maloletničkog pravosuđa”, u: Ivana Stevanović (ur), *Maloletničko pravosuđe u Republici Srbiji. Zbornik radova sa druge godišnje konferencije Saveta za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima*, Centar za prava deteta, Beograd, 2012, str. 107.

²⁵ „Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica”, nav. delo.

naloga ili mere izjasniće se predstavnik organa starateljstva na suđenju". Organ starateljstva ima mogućnost žalbe na donetu presudu, dok je dužan da nadzire i sprovodi konačnu odluku suda na unapred propisan način.

Zakon o maloletnicima definiše elemente koje je potrebno uzeti u obzir prilikom izbora vaspitne mere za maloletnika koji uključuju: „uzrast i zrelost maloletnika, druga svojstva njegove ličnosti i stepen poremećaja u društvenom ponašanju, težinu dela, pobude iz kojih je delo učinio, sredinu i prilike u kojima je živeo, ponašanje posle učinjenog krivičnog dela, a posebno, da li je sprečio ili pokušao da spreči nastupanje štetne posledice, nadoknadio ili pokušao da nadoknadi pričinjenu štetu, da li je prema maloletniku ranije bila izrečena krivična ili prekršajna sankcija, kao i sve druge okolnosti koje mogu biti od uticaja za izricanje one mere kojom će se najbolje postići svrha vaspitnih mera".²⁶ Ukoliko voditelji slučaja uključuju u svoj nalaz i mišljenje ili predlog vaspitnog naloga ili mere, postavlja se pitanje koliko su oni informisani o ovim elementima i obučeni da ih procenjuju. Dok su policajci, sudije, istražne sudije, javni tužioci i branioci u zakonskoj obavezi da steknu posebna znanja iz oblasti prava deteta i krivičnopravne zaštite maloletnih lica²⁷ da bi mogli da budu uključeni u krivičnopravni postupak prema maloletnicima, ovakva obaveza ne postoji prema voditeljima slučaja u CSR-ima koji rade sa mladima u sukobu sa zakonom, pa se oni po pravilu ne edukuju za ovu oblast.²⁸ Vukotić i Grmuša²⁹ su od 2009. do 2011. god. sproveli istraživanje koje je obuhvatilo 465 stručnih radnika iz 38 pokrajinskih CSR-a u AP Vojvodini. Pokazalo se da je samo njih 84 (18.1%) završilo neku vrstu obuke za rad sa decom i mladima sa problemima u ponašanju. Stručnjaci u manje od trećine CSR-a (N=11) pohađali su neku vrstu akreditovane obuke koja je značajna za ovu oblast rada, od čega su samo dva programa namenjena primarno za rad sa decom i mladima sa problemima u ponašanju.

Na našim prostorima nije sprovedeno istraživanje rasprostranjenosti prakse CSR da daju predlog vaspitnog naloga/mere sudu za maloletnika, zasnovanosti davanja ovakvog predloga na zakonom određenim elementima

---

²⁶ „Zakon o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica”, nav. delo, Čl. 12.

²⁷ Isto, po redosledu navođenja: Čl. 60, stav 1, Čl. 150, stav 1, Čl. 151, stav 2, Čl. 57, stav 1, Čl. 49, stav 3.

²⁸ Dragan Obradović, „Postupanje službenih lica prema maloletnim učinocima krivičnih dela u sistemu maloletničkog pravosuđa”, nav. delo, str. 107.

²⁹ Marina Vukotić i Sanja Grmuša, „Analiza centara za socijalni rad u AP Vojvodini u zaštiti dece sa problemima u ponašanju”, u: Ivana Stevanović (ur), *Maloletničko pravosuđe u Republici Srbiji. Zbornik radova sa druge godišnje konferencije Saveta za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima*, Centar za prava deteta, Beograd, 2012, str. 189–201.

koji se uzimaju u obzir prilikom izbora vaspitne mere, niti njegove svrsishodnosti u odnosu na osnovno načelo socijalne zaštite da štiti najbolji interes korisnika.³⁰

Cilj ovog rada je analiza prakse davanja predloga sudu vaspitnog naloga/vaspitne mere za maloletno lice od strane voditelja slučaja u centrima za socijalni rad, a u okviru nalaza i mišljenja koji daju sudu tokom pripremnog postupka prema maloletnicima. Posebni ciljevi su analiza ove prakse u smislu njene raširenosti, primerenosti zakonskim regulativama i svrsishodnosti u odnosu na ulogu organa starateljstva u zaštiti i sprovođenju najboljeg interesa maloletnika. Istraživanje je eksplorativnog tipa i bavi se odgovorima na tri pitanja: 1) Koliko je raširena praksa davanja predloga vaspitnog naloga/mere u okviru nalaza i mišljenja za maloletno lice, koji nadležni CSR upućuje sudu tokom pripremnog postupka prema maloletnicima; 2) Da li voditelji slučaja u centrima za socijalni rad prilikom izbora vaspitne mere koje će predložiti sudu uzimaju u obzir elemente propisane Članom 12 Zakona o maloletnicima (2005) (zasnovanost izbora vaspitne mere na zakonski propisanim elementima) i 3) Da li voditelji slučaja u centrima za socijalni rad daju predlog vaspitnog naloga/mere u skladu sa najboljim interesom deteta (svrsishodnosti u odnosu na centralnu ulogu organa starateljstva u zaštiti maloletnika).

METOD

Procedura

Nakon dobijanja odobrenja od strane nadležnih za realizaciju istraživanja u jednom opštinskom odeljenju Gradskog centra za socijalni rad u Beogradu³¹, prikupljeni su podaci o ukupnom broju dosijea koji sadrže nalaz i mišljenje koji su dostavljeni sudu u okviru pripremnog postupka prema maloletnicima od početka januara 2015. do kraja februara 2016. god. Od ukupno odgovarajućih 68 dosijea, njih 30 je slučajnim izborom izdvojeno i analizirano primum četiri upitnika za prikupljanje podataka.

Instrumenti

Upitnik *Podaci o maloletniku – POM1* priređen je za svrhe istraživanja radi prikupljanja opštih i specifičnih podataka o ispitaniku, njegovom odnosu prema krivičnom delu i predlogu vaspitne mere/naloga. Obuhvata 16 stavki sa ponuđenim odgovorima, sa mogućnošću multiplog izbora i dopisivanja odgovora

³⁰ „Zakon o socijalnoj zaštiti”, nav. delo, čl. 28.

³¹ U tekstu se ne navodi koji je centar u pitanju zbog poverljivosti podataka.

gde je primeren, od čega se 10 stavki odnosi na opšte podatke o korisniku, dve stavke na odnos korisnika prema krivičnom delu (o pobudi za krivično delo i o ponašanju posle krivičnog dela) i četiri na predlog vaspitne mere ili naloga (o predloženoj meri/nalogu, obrazloženju ovog predloga i potrebi za nekom drugom merom/nalogom).

Lista indikatora za procenu rizika i snaga maloletnika u odnosu na sukob sa zakonom – LIRIS1 priređena je za svrhe ovog istraživanja radi prikupljanja podataka iz nalaza i mišljenja o evidentiranosti različitih aspekata ličnosti, ponašanja, sredine i okolnosti maloletnika. Predstavlja integraciju i modifikaciju dva instrumenta: Skale za procenu rizika za sukob sa zakonom kod dece i mladih³² (Hrnčić, Žegarac, Džamonja Ignjatović, 2008) i Liste snaga dece i mladih u sukobu sa zakonom³³ (Hrnčić, 2009). Obuhvata 70 stavki koje se odnose na faktore rizika i zaštite za koje su dosadašnja naučna istraživanja pokazala da su značajni za predikciju daljeg antisocijalnog ponašanja³⁴. Stavke su organizovane u 8 grupa: individualne karakteristike (20 stavki), porodične karakteristike (16 ajtema), karakteristike vršnjačke grupe (4 ajtema), zloupotreba psihoaktivnih supstanci (3 ajtema); kršenje pravila (4 ajtema), antisocijalno ponašanje (16 ajtema), stresori (4 ajtema) i školovanje (3 ajtema). Odgovori su dihotomni; pozitivan odgovor znači da o navedenom indikatoru postoje podaci u nalazu i mišljenju dostavljenom sudu, bilo da se navodi da ima ili nema tog indikatora.

Lista indikatora rizika maloletnika LIR1 priređena je za svrhe istraživanja radi prikupljanja podataka iz nalaza i mišljenja o faktorima visokog rizika za nastavak i eskalaciju sukoba mlade osobe sa zajednicom i time na potrebu za uključivanjem maloletnika u programe podrške za njegovo prevazilaženje. Obuhvata 15 ajtema koji su organizovani u četiri kategorije: zloupotreba/zavisnost od psihoaktivnih supstanci (tri ajtema: česta zloupotreba alkohola, zloupotreba droga, zavisnost od droga), ostali individualni faktori rizika (pet ajtema: nerazvijene veštine komunikacije, negacija/minimalizacija problema, fizička agresivnost, impulsivnost, hiperaktivnost), porodični faktori rizika (pet ajtema: zanemarivanje, zlostavljanje, partnersko nasilje, bolesti zavisnosti roditelja, antisocijalno ponašanje članova porodice) i faktori rizika u vršnjačkoj grupi (dva ajtema: drugovi sa antisocijalnim ponašanjem, većina krivičnih dela izvršena u grupi). Odgovori su dihotomni, a skor na odgovorima

---

³² Jasna Hrnčić i Nevenka Žegarac, „Instrumenti za procenu rizika za sukob sa zakonom kod dece i mladih”, *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 2008, Vol. 27, br. 1–2, str. 293.

³³ Jasna Hrnčić, *Prestupništvo mladih: rizici, tokovi i ishodi*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2009, 203 str.

³⁴ Jasna Hrnčić, *Prestupništvo mladih: rizici, tokovi i ishodi*, nav. delo.

po kategorijama i na celom LIR1 ukazuje na stepen potrebe za pružanjem podrške maloletniku.

Skala indikatora hroniciteta antisocijalnog ponašanja SIH2 je modifikovana skala SIH1 Hrnčić i Žegarac (2008)³⁵. Namenjena je stručnim radnicima u svrhu procene mere u kojoj je antisocijalno ponašanje postalo deo života deteta/mlade osobe. Hronicitet je operacionalizovan preko trajanja, učestalosti, raznovrsnosti i težine antisocijalnog ponašanja, procenjenih na petostepenoj skali. Procena prva tri indikatora je kvantitativna (0 – nema podataka; 1 = nisko, 5 = visoko prisustvo), dok se težina antisocijalnog ponašanja procenjuje kategorisanjem najtežeg poznatog krivičnog dela mlade osobe u jednu od pet ponuđenih kategorija: lakši imovinski prestupi, teži imovinski prestupi, imovinski prestupi sa elementima nasilja, nasilna dela i teško nasilje. Originalna skala SIH1 ima nisku pouzdanost ($\alpha=.65$).

Uzorak

Uzorak su činili maloletnici na koje su se odnosili nalazi i mišljenja iz 30 slučajno izabranih dosijea iz jednog opštinskog CSR-a u Beogradu. Bili su većinom muškog pola (N=26), prosečnog uzrasta od M=17,33 godina u rasponu od 15 do 19 godina (SD=1,09). Četvoro nije završilo osnovnu školu, četiri petine ju je završilo (N=24), samo dvoje njih je završilo srednju školu; devet korisnika nije pohađalo školu u trenutku pisanja nalaza. Dve trećine korisnika (N=20) živeli su u porodici sa oba roditelja, njih 9 u porodici sa jednim roditeljem, a jedan je bio smešten u ustanovu socijalne zaštite. Polovina ispitanika je imala nezaposlenu majku (N=15), a skoro dve trećine nezaposlenog oca (N=18); oba roditelja su bila nezaposlena kod skoro četvrtine korisnika (N=7).

Obrada podataka

Podaci u nalazima i mišljenjima procenjeni su na osnovu četiri navedena instrumenta i statistički obrađeni primenom programa SPSS 22.

---

³⁵ Jasna Hrnčić i Nevenka Žegarac, „Instrumenti za procenu rizika za sukob sa zakonom kod dece i mladih”, nav. delo, str. 293.

REZULTATI

Rasprostranjenost davanja predloga mere u okviru nalaza i mišljenja

U svih 30 dosijea predložen je barem jedan vaspitni nalog/mera, a ukupno 30 vaspitnih mera i dva naloga (Tabele 2 i 3). U 15 nalaza i mišljenja predložen je samo sudski ukor, a u osam obustava postupka. U dva slučaja predložen je vaspitni nalog uključivanja u grupni ili pojedinačni tretman u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi ili savetovalištu, a u jednom slučaju predložena je samo posebna obaveza osposobljavanje za zanimanje koje odgovara sposobnostima i sklonostima maloletnika. U jednom slučaju predložen je pojačan nadzor roditelja, u dva slučaja pojačan nadzor organa starateljstva, od kojih je jedan predložen u kombinaciji sa dve posebne obaveze: uključivanje u grupni ili pojedinačni tretman u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi ili savetovalištu, i osposobljavanje za zanimanje koje odgovara sposobnostima i sklonostima maloletnika. U jednom slučaju predložena je mera iz oblasti zatvorene zaštite.

Zasnovanost izbora vaspitne mere na zakonski propisanim elementima

Iako Zakon predviđa da je uz predlog mere obavezno obrazloženje ovog predloga³⁶, uz predlog vaspitnog naloga/mera priloženo je njegovo obrazloženje u manje od dve trećine nalaza (N=19). Od ukupno deset elemenata, koji su propisani Članom 12 Zakona o maloletnicima³⁷ kao osnov za izbor vaspitne mere, u jednom obrazloženju navedeno je njih devet, u dva njih šest, u tri njih pet, u dva su navedena četiri elementa, dok su najčešće navedena tri elementa (N=6); u još jednom obrazloženju navedena su dva i u još četiri jedan element. Što se tiče zastupljenosti pojedinih elemenata, u skoro polovini obrazloženja navedena je zrelost maloletnika, nešto ređe stepen poremećaja u društvenom ponašanju, zatim ranije izrečena krivična ili prekršajna sankcija i druga svojstva ličnosti i nešto ređe sredina i prilike u kojima je živeo, dok su ostali elementi bili prisutni znatno ređe (Tabela 1). Ni u jednom slučaju nisu navedeni resursi zajednice za realizaciju predložene mere/naloga, niti je iskazana potreba za izvršenjem drugog vaspitnog naloga ili mere niti razlozi zašto se ne predlaže (npr. zato što ne postoje uslovi izvršenja usled nedostatka resursa zajednice).

³⁶ „Zakon o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica”, nav. delo, Čl. 69, st. 2.

³⁷ Isto, Čl. 12.

Tabela 1. Učestalost elemenata izbora vaspitne mere definisanih u Čl. 12 Zakona o maloletnicima³⁸ u obrazloženju izbora navedene mere (N=30)

Tačka Čl. 12	Elementi izbora vaspitne mere (Čl. 12)	Br. navoda u obrazloženju	Učestalost procene indikatora u tekstu
1.	Uzrast maloletnika	4	30
2.	Zrelost maloletnika	14	30
3.	Druga svojstva njegove ličnosti	9	30
4.	Stepen poremećaja u društvenom ponašanju	11	12
5.	Težina dela	3	20
6.	Pobude iz kojih je delo učinio	4	13
7.	Sredina i prilike u kojima je živeo	7	30
8.	Ponašanje posle učinjenog krivičnog dela*	3	19/3*
9.	Ranije izrečena krivična ili prekršajna sankcija	10	8
10.	Druge okolnosti	3	/
	Ukupno nalaza sa barem jednim elementom	19	30

*Tekst u celini glasi: „Ponašanje posle učinjenog krivičnog dela, a posebno, da li je sprečio ili pokušao da spreči nastupanje štetne posledice, nadoknadio ili pokušao da nadoknadi pričinjenu štetu”³⁹. Druga cifra u drugoj koloni označava broj nalaza u kojima je navedeno da li je maloletnik sprečio/pokušao da spreči ili da nadoknadi štetne posledice.

Analiza indikatora za procenu zakonom propisanih elemenata za izbor vaspitne mere u tekstu nalaza i mišljenja daje bolju sliku, mada i ovde često nedostaje procena nekih elemenata (Tabela 1). U svim nalazima su navedeni: uzrast i zrelost maloletnika⁴⁰; barem tri od mogućih 18 drugih svojstava ličnosti (prosečan broj ovih svojstava je $M=6,03$; $SD=1.65$)⁴¹; školski uspeh; životni uslovi i barem tri od mogućih 16 karakteristika porodice⁴² (prosečan broj

³⁸ „Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica”, nav. delo, Čl. 69, st. 2.

³⁹ Isto, Čl. 12, tačka 8.

⁴⁰ Isto, Čl. 12, tačka 2.

⁴¹ Isto, Čl. 12, tačka 3.

⁴² Isto, Čl. 12, tačka 7.

karakteristika porodice bio je $M=6,50$, u rasponu od 3 do 10, $SD=2,01$). U skoro svim nalazima navedeno je da li pohađa školu ($N=29$) i kakav ima odnos prema školi ($N=26$)⁴³. U 23 nalaza navedena je barem jedna od moguće četiri ključne karakteristike vršnjačke grupe ($Mod=2$), a u 14 nalaza – postojanje barem jednog od tri navedena tipa stresa ($Mod=1$)⁴⁴. Dakle, obavezni elementi u svim nalazima su uzrast i zrelost maloletnika, druga svojstva njegove ličnosti i sredina i prilike u kojima je živio.

Analiza elemenata vezanih za antisocijalno ponašanje pokazuje da je u 12 nalaza navedeno da li postoji barem jedna vrsta poremećaja društvenog ponašanja ili ne⁴⁵; u 10 nalaza da li postoji zloupotreba ili zavisnost od psihoaktivnih supstanci (PAS), a u dva nalaza da li postoji kršenje pravila mlade osobe (bežanje iz kuće, iz škole ili kršenje roditeljskih zabrana). U osam nalaza navedeno je da li postoji barem jedno od 12 vrsta ponašanja koja su ključna za dijagnozu poremećaja ponašanja. Od toga je u tri nalaza navedena jedna vrsta, u još tri nalaza dve vrste, u jednom nalazu tri i u jednom nalazu sedam vrsta ovog ponašanja. Što se tiče hroniciteta antisocijalnog ponašanja⁴⁶, u 14 nalaza navedeno je njegovo trajanje, a u po 18 nalaza njegova učestalost, težina i raznovrsnost. Barem jedna od navedene četiri karakteristike pomenuta je u 20 nalaza.

Dok je u svim nalazima navedeno da li je maloletnik bio na prethodnoj evidenciji CSR-a, samo je u osam slučajeva naznačeno da li je to bilo zbog antisocijalnog ponašanja.⁴⁷

Pobuda za izvršenje krivičnog dela⁴⁸ navedena je u samo 13 slučajeva, i to najčešće dokazivanje u društvu, odgovor na provokaciju, i nepromišljenost (u po tri nalaza), zatim materijalna dobit (u dva nalaza), pritisak vršnjaka (u jednom nalazu) i pokušaj odbrane trećeg lica od nasilja (u jednom nalazu). Ponašanje maloletnika posle krivičnog dela⁴⁹ pomenuto je u 19 nalaza. Najčešće je kajanje ($N=10$) i odnos prema problemima vezanim za antisocijalno ponašanje ($N=6$), a znatno ređe pokušaj maloletnika da nadoknadi počinjenu štetu ($N=2$) i da spreči nastupanje štetne posledice ($N=1$).

⁴³ „Zakon o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica”, nav. delo, Čl. 12, tačka 7.

⁴⁴ Isto, Čl. 12, tačka 7.

⁴⁵ Isto, Čl. 12, tačka 4.

⁴⁶ Isto, Čl. 12, tačka 4, ali je relevantno i za Čl. 12, tačka 5.

⁴⁷ Isto, Čl. 12, tačka 9.

⁴⁸ Isto, Čl. 12, tačka 6.

⁴⁹ Isto, Čl. 12, tačka 8.

Svrishodnost predloga vaspitnog naloga/mere u zastupanju najboljeg interesa korisnika

Procena da li je predlog vaspitnog naloga/mere vođen najboljim interesom mlade osobe bila je zasnovana na analizi odnosa između rezultata na upitnicima SIH2 i LIR1 i predloženog naloga/mere.

Analiza povezanosti između predložene mere i hroniciteta antisocijalnog ponašanja pokazuje da se obustava postupka i sudski ukor slično raspoređuju na svim skorovima skale SIH2 (Tabela 2). Pokazuje se da koeficijent korelacije između toga da li je predložen sudski ukor i skora na upitniku SIH2 nije značajan [$r_{pbis} = -.145, p = .444$]. Sudski ukor ili obustava postupka se predlaže u tri petine (N=9) od ukupnog broja slučajeva (N=15) u kojima je skor na SIH2 veći od 4 (Tabela 2). Skor na SIH2 veći od 4 znači da je evidentirano antisocijalno ponašanje koje se ili ponavlja, ili traje duže od mesec dana, ili se radi o težem delu, ili obuhvata barem dva tipa antisocijalnog ponašanja.

Tabela 2. Raspodela skorova na skali SIH2 po predloženom vaspitnom nalogu/meri

Predloženi vaspitni nalog/mera	Skor na skali SIH2											
	0	3	4	5	6	7	8	9	12	13	14	Suma
Obustava postupka	5	0	0	0	1	1	0	0	0	1	0	8
Vaspitni nalog	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	2
Posebna obaveza	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Sudski ukor	6	2	1	1	0	1	0	1	2	1	0	15
PNR	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	2
PNOS	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
PNOS sa dve posebne obaveze	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Zatvorena zaštita	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Suma	12	2	1	2	1	2	1	3	2	3	1	30

Analiza odnosa između zloupotrebe i zavisnosti od psihoaktivnih supstanci i predložene mere pokazuje da je od 21 slučaja u kome se pokazao barem jedan rizik za razvijanja zavisnosti u 15 slučajeva predložen sudski ukor (N=11) ili obustava postupka (N=4), dok je uključivanje u pojedinačni ili grupni tretman u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi predloženo u tri slučaja, dva puta kao vaspitni nalog i jednom kao posebna obaveza. Ni u jednom slučaju

nije predložen vaspitni nalog ili posebna obaveza podvrgavanja odgovarajućem ispitivanju i odvikavanju od zavisnosti.⁵⁰

Analiza odnosa između visokog rizika u porodici i predložene mere pokazala je sličnu situaciju. Mada se u 6 slučajeva pokazao jedan visokorizičan faktor u porodici za nastavak problema kod mlade osobe, a u jednom dva takva faktora, u jednom slučaju predložen je pomenuti vaspitni nalog, a u drugom zavodska mera (to je slučaj izrazito multiproblemske situacije). U ostalih pet slučajeva predložen je sudski ukor ili obustava postupka. Slično je i u situaciji visokorizične vršnjačke grupe: od 20 slučajeva gde postoji barem jedan faktor rizika, samo u jednom je predložen vaspitni nalog i u četiri pojačan nadzor, dok je u ostalih 15 slučajeva predložen sudski ukor (N=11) ili obustava postupka (N=4). Takođe, kada se radi o individualnim faktorima, od 16 slučajeva, gde se pokazuje postojanje 2 od ukupno 5 ovih faktora, u 10 se predlaže ili obustava postupka (N=3) ili sudski ukor (N=7).

Da predlog za ukor i obustavu nije povezan sa rizikom za nastavak i produbljanje sukoba sa zajednicom mlade osobe govori i podatak da su ova dva predloga skoro potpuno ravnomerno raspoređena u odnosu na ukupan skor na upitniku LIR1 (Tabela 3). Koeficijent korelacije između toga da li je ili nije predložen sudski ukor i skora na upitniku LIR1 nije značajan [$r_{pbis} = -.133, p = .485$].

Tabela 3. Raspodela skorova na upitniku LIR1 po predloženom vaspitnom nalogu/meri

Predloženi vaspitni nalog/mera	Skor na upitniku LIR1										
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	10	Suma
Obustava postupka	1	2	1	0	1	1	1	1	0	0	8
Vaspitni nalog	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	2
Posebna obaveza	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Sudski ukor	0	2	2	3	2	3	0	1	2	0	15
PNR	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2
PNOS	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
PNOS sa dve posebne obaveze	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Zatvorena zaštita	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Suma	2	4	3	3	3	5	1	3	5	1	30

⁵⁰ Isto, Čl. 7, tačka 4, Čl. 14, tačka 7.

DISKUSIJA

Istraživanje pokazuje da je predlog sudu vaspitnog naloga ili mere bio deo svih analiziranih nalaza i mišljenja koje su voditelji slučaja dostavili sudu u toku pripremnog postupka za maloletnike. Nalaz o najčešćim predlozima vaspitne mere sudskog ukora i obustave postupka donekle je u skladu sa statističkim podacima za Republiku Srbiju u posmatranom periodu. Pokazuje se da mere upozorenja i usmeravanja (u koje spadaju sudski ukor i posebne obaveze) čine oko polovine izrečenih mera od 2013. do 2016. godine⁵¹, a u našem uzorku čine polovinu (N=16) od 32 predloga mera. Međutim, učešće posebnih obaveza u 2015. godini bilo je na nacionalnom nivou 31.6% (608 od ukupno 1.926 izrečenih mera), a nešto manje – 24.5% u beogradskom regionu, dok je u našem uzorku bilo oko jedne desetine predloga (3 od 32 predložene mere)⁵². Iste godine postupak je obustavljen na nacionalnom nivou u 24,0%⁵³, a u beogradskom regionu u 34,7% slučajeva⁵⁴, dakle nešto češće nego u našem uzorku u kome je obustava predložena u jednoj četvrtini.

Pokazalo se da je obrazloženje vaspitnog naloga/mere dato u manje od dve trećine slučajeva, a da se u samo šest njih navelo više od pola, tj. pet i više od obaveznih devet elemenata koji su zakonski osnov za izbor vaspitne mere. Analiza sadržaja teksta nalaza i mišljenja pokazala je da se u svim nalazima opisuje uzrast, zrelost, neke karakteristike ličnosti i životnih prilika i okolnosti maloletnika, dok se u većini nalaza i mišljenja nepotpuno procenjuju, a u jednoj trećini i potpuno izostaju procene antisocijalnog ponašanja, pobuda za vršenje krivičnog dela i ponašanje posle izvršenja, iako su one veoma značajne za procenu rizika za dalje antisocijalno ponašanje i planiranje intervencija koje bi dovele do efikasne prevencije i reintegracije. Opis i okolnosti dela i šireg antisocijalnog ponašanja i postupanje nakon njegovog izvršenja ključni su za procenu odgovarajuće vaspitne mere ili naloga, na šta ukazuje svrha vaspitnih naloga i mera da se ne utiče kako na pravilan psiho-socijalni razvoj maloletnika, tako i na povećanje njegove odgovornosti za svoje (kriminalno)

---

⁵¹ Republički zavod za statistiku Republike Srbije, „Maloletni učinioci krivičnih dela, 2016”, *Statistika pravosuđa*, 2017, Vol. 77, br. 193, str. 1–6.

⁵² Republički zavod za statistiku Republike Srbije (2017). „Maloletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji: prijave, optuženja i osude, 2015”, *Bilten*, br. 618, tabela 3.3, str. 54.

⁵³ Isto, tabela 2.8, str 40.

⁵⁴ Isto, tabela 3.4, str 54.

ponašanje i njegove posledice, kako ponovo ne bi učinio krivično delo i kako bi se produktivno uključio u zajednicu.⁵⁵

Kako je po našem zakonodavstvu svako nevin dok se ne utvrdi njegova krivica, a voditelji slučaja nisu nadležni niti osposobljeni da sprovedu istragu, za očekivati je da voditelji slučaja neće ispitivati korisnika o njegovom antisocijalnom ponašanju. Nastojanje da se sazna krivična aktivnost korisnika može dovesti do teže sankcije jer je voditelj slučaja u obavezi da saznanja o tome navede u nalazu i mišljenju za potrebe suda. To je u suprotnosti sa zaštitom najboljeg interesa korisnika kao vodećim principom socijalne zaštite.

Dobijeni rezultati govore da predlog vaspitnog naloga ili mere, koji u okviru nalaza i mišljenja organ starateljstva dostavlja sudu u toku pripremnog postupka prema maloletnicima, nije zasnovan na zakonom predviđenim elementima. Voditelj slučaja nije u mogućnosti da daje stručno i na dokazima zasnovano mišljenje o relevantnim aspektima krivičnog dela i time i odnosa maloletnika prema njemu i njegovim posledicama.

Dobijena visoka proporcija predloga sudskog ukora i obustave postupka i nepovezanost ovih predloga sa težinom i hronicitetom antisocijalnog ponašanja (tamo gde je to navedeno) i niti sa visokorizičnim karakteristikama ličnosti, ponašanja, okolnosti i sredine maloletnika, konstatovanih u istim tim nalazima, sugerišu da se predlog ukora ili obustave ne zasniva na potrebama mlade osobe, dakle ne na najboljem interesu korisnika. Takođe se pokazuje da se ne koriste vaspitni nalozi i posebne obaveze ni kada su primereni i potrebni.⁵⁶

Dobijeni nalazi su odraz stanja u CSR-ima koji je opet odraz našeg društva. Kvalitet podrške i pomoći nevoljnima jedan je od osnovnih pokazatelja društvenog blagostanja. CSR-i već dugi niz godina pate od nedostatka kadra. Procena je da voditelj slučaja u timu za decu i mlade godišnje ima između 100 i 300 slučajeva, koji obuhvataju zaštitu dece bez adekvatnog roditeljskog staranja, bolesne i razvojno izazvane dece, dece tokom razvoda braka, krivično neodgovorne dece sa problemima u ponašanju i maloletnike u sukobu sa zakonom i hitne intervencije zaštite dece od zlostavljanja i zanemarivanja.⁵⁷ Heterogenost zahteva, uz manjak kadra, dovodi do postavljanja prioriteta u

---

⁵⁵ „Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica”, nav. delo, Čl. 6 i Čl. 10.

⁵⁶ „Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica”, nav. delo, Čl. 7 i Čl. 14. „Pravilnik o izvršenju vaspitnih mera posebnih obaveza”, nav. delo.

⁵⁷ Ivana Stevanović, Milena Banić, Ljubinka Marković, Savo Đurđić, Jasmina Jovović, Vesna Zajc, „Izvršenje vaspitne mere posebne obaveze (samostalno i uz vaspitnu meru pojačanog nadzora)”, u: Ivana Stevanović (ur.), *Korak ka preuzimanju odgovornosti*, Centar za prava deteta, Beograd, str. 56.

kojima maloletnik u sukobu sa zakonom nije na prvom mestu. Istovremeno, nedostatak sistematske edukacije za rad sa mladima u sukobu sa zakonom, rad uz prestanak rada timova specijalizovanih za to, kako je bilo u prethodnoj organizaciji CSR-a, a koji bi prenosili znanje novozaposlenima⁵⁸, dovodi do toga da voditelji slučaja nisu upoznati sa zakonskim regulativama i da često nemaju razvijene veštine i znanja potrebna za ovaj rad. Nedostatak usluga u zajednici koje mogu da obezbede realizaciju vaspitnih naloga i mera⁵⁹ takođe utiče da se ove mere i ne predlažu. Medijacija između žrtve i prestupnika se retko i slabo primenjuje, ne postoji adekvatna socijalna i zdravstvena podrška deci i mladima koji zloupotrebljavaju supstance, nedostatak spektra drugih usluga predviđenih vaspitnim nalogima i posebnim obavezama uz nepostojanje jasnih mehanizama saradnje CSR sa sudovima i drugim akterima njihovoj primeni, nedostatak dnevnih boravaka u odgovarajućoj ustanovi za vaspitavanje i obrazovanje maloletnika, nedostatak usluge smeštaja u drugu porodicu.⁶⁰

U ovakvim okolnostima postavlja se pitanje zašto bi voditelji slučaja pisali predlog mere sudu kada nisu za to osposobljeni, a posebno ako se ima u vidu da su oni predstavnici organa starateljstva za maloletnike u sukobu sa zakonom i da presuđivanje – što je u svojoj osnovi predlaganje vaspitnog naloga ili sankcije – podrazumeva sukob interesa u odnosu na njihovu osnovnu svrhu da štite najbolji interes korisnika. Za očekivati je da ovaj sukob interesa, u kome ne mogu da procenjuju krivicu maloletnika i predlažu strože mere jer su zaštitnici tog istog maloletnika, a ne mogu ni da prevede njegove probleme koji možda traže ozbiljnije intervencije za koje nemaju ni mogućnosti ni resurse da ih sprovedu, uvodi stručnjake u konfuziju, pa izlaze iz ove neprijatne situacije predlažući minimalne krivične sankcije kad god je to moguće.

Sa druge strane, jedina dva predloga za koje voditelj slučaja nema dodatne zadatke ukoliko se usvoje su obustava i sudski ukor. Sve ostale mere traže dodatno angažovanje voditelja, u najmanju ruku radi praćenja i izveštavanja, a često i radi izvršenja mere. U situaciji preopterećenosti poslom, u kojoj se svakodnevno suočavaju sa oslabljenom, obespravljenom, ispuštenom, traumatizovanom decom i mladima i njihovim porodicama, i gde je sindrom sagorevanja redovna pojava, moguće je da se u CSR-u pribegava ovim predlozima radi rasterećenja od preteranog i zahtevnog rada.

Pristup u kome se biraju mere i postupci koji dovode do minimalnog angažovanja stručnjaka i minimalnih posledica kod maloletnog učinioca dovodi

---

⁵⁸ Isto, str. 56. Dragan Obradović, „Postupanje službenih lica prema maloletnim učiniocima krivičnih dela u sistemu maloletničkog pravosuđa”, nav. delo, str. 107.

⁵⁹ Snežana Soković, „Kriterijumi izbora vaspitne mere”, nav. delo.

⁶⁰ Isto, str. 124.

do previđanja potreba maloletnika, ali i žrtve, koja je sa druge strane krivičnog dela, do smanjivanja generalnog osećanja sigurnosti kod građana koji su svedoci posledica kriminaliteta maloletnika, i do poruke maloletnom učiniocu da kriminal nema negativnih posledica i time da i dalje može biti izabrano kao ponašanje koje dovodi do dobiti.

Dobijena slika je uznemirujuća. Rešenje bi moglo da bude u jasnom razdvajanju funkcije voditelja slučaja kao predstavnika organa starateljstva koji je rukovođen najboljim interesom maloletnika, od funkcije procenjivača ličnosti, okolnosti i sredine maloletnika za potrebe izricanja krivične sankcije od strane suda, da bi se izbegao sukob interesa. Takođe, značajno bi bilo povećati kapacitete i kompetencije voditelja slučaja za zaštitu dece i mladih u sukobu sa zakonom, uz obaveznu edukaciju o zakonskim regulativama i o načinima i postupcima efikasne prevencije delinkvencije i prevazilaženja pridruženih problema. Zakon predviđa specijalizaciju svih službi koje se bave maloletnicima u krivičnom postupku osim voditelja slučaja, koji bi i dalje trebalo da imaju važnu ulogu u ovoj oblasti, ali kao organi starateljstva a ne kao isledni organi, što nisu i ne mogu da budu. Ključno je takođe razvijati usluge u zajednici koje će omogućiti realizaciju zakonom predviđenih vaspitnih naloga i mera koji se ne sprovode zbog nedostatka resursa. Istraživanje efekata primene vaspitnih naloga Džamonje Ignjatović pokazalo je da oni mogu značajno da doprinesu kvalitetnijoj integraciji u zajednicu mladih u sukobu sa zakonom.⁶¹ Vaspitni nalozi mogli bi da se primenjuju bez uključivanja CSR-a, čime bi se CSR-i rasteretili i dobili veće mogućnosti da se fokusiraju na decu i mlade koji imaju potrebu za intenzivnijim intervencijama, umesto što se iscrpljuju na izveštavanje o svakom maloletniku koji dođe u sukob sa zakonom.

Nalazi su u skladu sa zapažanjima drugih koji se bave ovom oblašću. Ograničenje istraživanja jeste u tome što je sprovedeno na relativno malom uzorku koji obuhvata samo jedan opštinski CSR, mada je uzorak reprezentativan za taj centar jer je dobijen slučajnim izborom. Istraživanje koje bi uključilo veći uzorak, voditelje slučaja i druge aktere u procesu donošenja odluke o izboru vaspitne mere/naloga svakako bi dalo zasnovanije rezultate.

Nadamo se da će dobijeni rezultati doprineti da se unapredi zaštita dece i mladih u sukobu sa zakonom, kao i njihovih žrtava, i da im se pruži efikasna podrška za kvalitetniji i produktivniji život.

---

⁶¹ Tamara Džamonja Ignjatović, „Evaluacija efekata pilotiranja primene vaspitnih naloga u Srbiji”, *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, Vol. 35, br. 1, str. 47–64.

BIBLIOGRAFIJA

- [1] Džamonja Ignjatović, Tamara, „Evaluacija efekata pilotiranja primene vaspitnih naloga u Srbiji”, *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, Vol. 35, br. 1, str. 47–64.
- [2] Hrnčić, Jasna, *Prestupništvo mladih: rizici, tokovi i ishodi*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2009, 203 str.
- [3] Hrnčić, Jasna i Nevenka Žegarac, „Instrumenti za procenu rizika za sukob sa zakonom kod dece i mladih”, *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 2008, Vol. 27, br. 1–2, str. 281–300.
- [4] „Krivični zakonik Republike Srbije”, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/12, 104/13.
- [5] Obradović, Dragan, „Postupanje službenih lica prema maloletnim učiniocima krivičnih dela u sistemu maloletničkog pravosuđa”, u: Ivana Stevanović (ur), *Maloletničko pravosuđe u Republici Srbiji. Zbornik radova sa druge godišnje konferencije Saveta za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima*, Centar za prava deteta, Beograd, 2012, str. 105–115.
- [6] „Porodični zakon”, *Službeni glasnik RS*, br. 18/2005, 72/2011 – dr. zakon i 6/2015.
- [7] „Pravilnik o izvršenju vaspitnih mera posebnih obaveza”, *Službeni glasnik RS*, br. 94/2006.
- [8] „Pravilnik o organizaciji, normativima i standardima rada centra za socijalni rad”, *Službeni glasnik RS*, br. 59/2008, 37/2010, 39/2011 – dr. pravilnik i 1/2012 – dr. pravilnik.
- [9] Stevanović, Ivana, Milena Banić, Ljubinka Marković, Savo Đurđić, Jasmina Jovović, Vesna Zajc, „Izvršenje vaspitne mere posebne obaveze (samostalno i uz vaspitnu meru pojačanog nadzora)”, u: Ivana Stevanović (ur.), *Korak ka preuzimanju odgovornosti*, Centar za prava deteta, Beograd, str. 7–62.
- [10] Soković, Snežana, „Kriterijumi izbora vaspitne mere”, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 2011, Vol. 49, br. 2–3, str. 115–129.
- [11] Vukotić, Marina i Sanja Grmuša, „Analiza centara za socijalni rad u AP Vojvodini u zaštiti dece sa problemima u ponašanju”, u: Ivana Stevanović (ur), *Maloletničko pravosuđe u Republici Srbiji. Zbornik radova sa druge godišnje konferencije Saveta za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima*, Centar za prava deteta, Beograd, 2012, str. 189–201.
- [12] „Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica”, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005.
- [13] „Zakon o socijalnoj zaštiti”, *Službeni glasnik RS*, br. 24/11.

*Jasna Hrnčić
Andrijana Radoičić*

ANALYSIS OF THE PRACTICE OF THE CENTRES
FOR SOCIAL WORK TO PROPOSE TO THE COURT
DIVERSION ORDER OR EDUCATIONAL MEASURE

Abstract

Although it is not obliged by the law, centres for social work (SCR) frequently deliver to the court during preparatory procedure the proposal of the educational measure & diversion order as a part of the obligatory "finding and opinion" about juvenile suspected for criminal act. The aim of the paper is to analyse how much that practice is spread, based on the law and purposeful for the best interest of the social welfare users. The sample consists of 30 "findings and opinions" that CSR's had delivered to the court during 14 months. Findings showed that the proposal of the diversion order and educational measure was a part of all analysed cases but wasn't based on the all elements defined by the law in a sense of uncomplete or missing description of antisocial behaviour, motives for the criminal act and behaviour after the deed. High proportion of the court reprimands and criminal procedure suspensions and their disconnection with seriousness and chronicity of antisocial behaviour nor with highly risky characteristics of the juvenile's person, behaviour, circumstances and environment, suggest that the proposal of the educational measure & referral order is not always for the best interest of the user. The findings were discussed and recommendations for practice improvements were made.

Key words:

juvenile delinquency, criminal proceedings, conflict of interest, court reprimand, suspension of the criminal procedure.